Цана асобнага № 30 кап.

Вольная Беларусь

Тыдневік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год......12р. —
На поўгода.... 7р —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест № 15: **К Богу праведнаму,** верш Ц. Гартнаго; **Верш,** Макара; **Беларусь і Украіна,** Я. Л-ка; **Забыты шлях,** М. Богдановіча; **Хараству,** верш Ясакара; **Як дзядзька езьдзіу у Вільню і што ен там бачыу,** верш—разсказ Якуба Коласа; **Кроніка, Вершы** і др..

№ 15. 1918 г. 28-го красавіка 1918 г. № 15.

К Богу праведнаму.

Вузкаю дарогай к праведнаму Богу
Сьмела ты ідзі,
Стомленых душою цеснай грамадою
За сабой вядзі;
Вечнае пытанне, вечнае жаданне
Кемкасьцю будзі.
Далі ты ім тыя, ясныя, сьвятыя,
Кветкамі убірай
Ды пагудна зыкі аб іх сэнс вялікі
Весяла сьцевай.
Прамем іх біскучым ды красой цьвітучай
Пекна убірай.
Сам усягды гатовы будзь на тыя зовы
Што з далі ідуць,
Ды істоце утомнай бодрасьці таемнай,
Веры дадаюць.
Кінь на усход рукою крэпкай маладою
Й гэтым пакажы
Сьцежку ім, дарогу, к праведнаму Богу.
Уперад — ні дрыжы!

Цішка Гартны.

* * *

Мы знаем Бацькаушчыны горо,—
Без меры цяжкі льос яе,—
І горкіх сьлез народных моро,
І усе, што доля нам дае.
Зауседы хмары у нас на небі
І нібы сонца ні відно.
Мы заусягды а чорным хлебі,
Жывом без шчасьця.,. Дзе яно?
Ой, доля, доля! дай мне крылля!
Усю Беларусь я аблячу,
Бо усе, што беды натварылі,
Адразу выведаць хачу.
Паляк нам веру ценгля раіу,
Гарэлкай рускі нас паіу
Ды пьяны матку нашу лаяу
І імям царскім нас судзіу.
Нам добра знана іх апека;
Пара забыцца ужо аб тым,
Пара імя нам чалавека
Знаць вольна-чыстым ды сьвятым.
Мы век нікога ні душылі,
А бараніліся усяго.
За што ж нядолю заслужылі?
Ці чым прагневалі каго?
А гора шмат.. Ні убачаць дзеці
Таго, бацькі што сьцяраглі;
Яны ні лазілі па сьвеці,
Па-людзку ціхінька жылі.
Пазналі усе, як пекна воля,
Але ж ні умелі шанаваць
Яе наперад мы ніколі;
За гэта ж мусім гараваць.
Ідэя босых ні абуе,—
Яна ні той чароуны бот.
І волі р о з у м патрэбуе,
А ні адзін галодны ж в о т.
Дык трэба дбаць. Зауседы трэба
Адпор зрабіць ліхой бядзе,
Бо, як у байцы, манна з неба,
Відаць, ніколі ні спадзе.

Макар.

Беларусь і Украіна.

Нас заусюды злучало з Украінай пачуцце брацкай салідарнасьці. Найбліжэйшы да беларусау моваю, культурай і супольнасьцю гістарычных традыцый, народ украінскі быу для нас тым блізкім народам, каторы разумее нас і катораго разумеем мы, с каторым можна гаварыць аб усем, што набалело ка сэрцы і што патрабуе суседзкай парады і брацкай развагі. У іх і у нас была адна мэта, адно заданне, адзін шлях паратунку. Іх радасьць была нашаю радасьцю, іх горо было нашым горам.

Нас ні толькі еднала гістарычная супольнасьць у мінуушчыні, а і аднакая доля у сучаснасьці. Мы разам пакутавалі пад ігам Маскоушчыны, разам змагаліся колісь с польскім панаваннем, разам нас душылі, разам панявералі і зводзілі с сьвету,—разам жа мы выступілі і на цяжкі шлях вызваления. Дзяржаунае будауніцтво у межах этнаграфічнаго разсялення было нашым заданнем і, здавалося, што па дарозі да гэтай мэты нас ні стрэнуць ніпаразуменні, і мы згодна, без перашкод, адны адным дапамагаючы, дойдзем да лепшае долі, да сьветлай нацыянальнай будучыны. А вот сталася ж,—сталася так, што этнаграфічна беларускія землі, як Мозыр, Рэчыца, Гомль, наша Чарнігаушчына далучаюцца да Украіны...

Хочацца думаць, што гэта ні так, што гэтаго ні будзе і ні можа быць, бо і быць ні павінна. Няужо й самі украінцы ні адчуваюць гэтаго? Няужо ні разумеюць таго, што учынілося? Няужо яны с ь в я д о м а далучаюцца да гэтаго? Мабыць так, але ні усе. Прынамсі «Нова Рада», орган нізалежнай грамадзянскай думкі, зьвяртае увагу грамадзянства украінскаго на гэты ніпармальны стан рэчы. Яна зазначае, што «адносіны нашы да беларускай справы наогул і спэцыяльна да тых пауднёвых беларускіх зямель, каторыя нібы-то маюць адыйсьці да Украіны, павінны паслужыць пробаю сапраудпасьці нашаго дэмакратызму і вернасьці — сьвяшчэнным прынцыпам пашагі да чужых прау. Мы ні павінны забываць, што нацыянальнасьць — рэч ніумірушчая; калі яна часова прыдушана вагою цяжкіх варункау гістарычнай долі, дык яе час надыйдзе і адродзіцца яна счакаушы. Дык ніхай жа ні спадзе тагды на нас пляма, што і мы былі сярод тых, хто, карыстаючыся с цяжкаго стану нацыі, пасягнуу на яе жывую частку. Сьлед нашаму грамадзянству, нашай прэсі зьвярнуць большую увагу на долю братняго народу, каб ні кінулі на нас таго самаго дакору, які мы раней рабілі братом суседам: што нас ні ведалі і ні хацелі з намі пазнаеміцца. Праудзівая, салідная узаемная інформацыя — пачатак добраго узаемнаго паразумення».

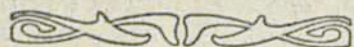
Справядліва «Нова Рада» кажа, што народ беларускі перажывае цяпер вялікую трагэдыю падобную да тае, якую перажывалі яны у другой палові XVII го веку, калі Украіну разарвалі на дзьве часткі, раздзеленыя між сабою Дняпром, і за кожную з гэтых частак змагаліся паміж сабою суседзі — Масква, Польшча і Турэччына, уцягаючы да сваіх спорак яшчэ і другія дзяржавы. Цяпер дзеліцца Беларусь, але ні на дзьве, а на чатэры часткі, па ліку сваіх суседзяу. На Беларусь кваляцца усе яе суседзі — Польшча, Масква і Літва, ні спынілася перад гэтым і Украіна. Ні спынілася... але павінна спыніцца і адыціся назад, бо што подчас забываецца і даруецца чужым, таго ні можна забыць і дараваць с в а я к о м.

Мы разумеем, што шмат с таго, што цяпер дзеецца, ні заусюды выцякае з добрай волі дзеяча, і толькі гэтым хочам тлумачыць сабе факт прылучэння этнаграфічна беларускіх зямель на поудні да Украіны. І тут, як і усюды, праудзівая інформацыя павінна стаць на дапамозі. Беларус павінен упэуніцца, што тут прычыны ні хатнія, а надворныя, што час выраунуе тое, што парыто вайною і, прымусова нарушанае, право нацыі будзе выпраулено. Мы павінны дасьведчыцца і цьверда упэуніцца, што, калі гістарычны льос судзіу пауднёвым часткам зямлі беларускай быць далучанымі да суседкі-прыяцелькі, то ставецца гэта часова і беларушчына будзе там забезпечана, як

належыцца. Так мусіць быць, калі мы шануем добрасуседзкія адносіны! Бо хто мае вушы слухаць, той чуе, як нарастаюць варожыя пачуцці у беларускаго насельніка да таго, што да гэтаго часу разглядау ен як нешта роднае, блізкае і спагадаючае. Цяпер ні дзіво дачуцца, як зьняверaюцца людзі і як то там, то тут выбухаюць выгукі: мы ніколі ні былі пад «хахлом» і быць ні будзем! Беларусь уладала Украінай, а ні Украіна Беларусьсю!

Хто мае вушы слухаць, ніхай слухае... I калі «Нова Рада» кажа, што перш за усе павінны прамовіць сваё слово самі беларусы, а украінцы паслухаюць, то мусім зазначыць, што цяпер перш за усе павінны зрабіць гэта украінцы, а ужо беларусы іх паслухаюць. «Праўдзівая, салідная узаемная інформацыя — пачатак добраго узаемнаго паразуменя». Яшчэ німа ведама, як вырашыцца нарэсьці доля Беларусі, але ужо гэты падзел прыносіць вельмі прыкрыя скуткі. І ад гэтаго трэба ухіліцца, каб ні нарабіць сабе шкоды. Гэта вымагаецца правам, супольнасьцю нашых гістарычных традыцыяу і блізкім сваяцтвам нашых культур, пабудованых на аднакіх укладах жыцця. Гэта трэба зрабіць як найхутчэй, ні чакаючы таго, што выслоуляецца прыказкай: што мы маем — ні хаваем. а страціушы — плачам.

Я. Л-к.

Забыты шлях.

(С пасьмертных творау М. Багдановіча 1915 г.).

Цяжкі удар прыняла на сябе наша краіна: на яе абшарах зышліся мільённыя арміі, точуцца бітвы, усё ліпчыцца, гаспадарка гібеіць; ні тысячы, а сотні тысяч людзей павінны кідаць усё сваё ды ісьці па нізьмерным дарогам далей, а куды — німа ведама; ісьці, ні знаходзячы прытулку, ні маючы скарынкі хлеба, паміраючы і ад голаду і ад пошасьцяў, ні ведаючы, якую даць сабе раду.

І мы, беларуская інтэлігэнцыя, будзем ратаваць іх, як ратавалі і дасюль; будзем ратаваць і у сваім краю і на чужыні, памінаючы у гэтыя грозныя часы абецанне, катораe у сэрцы сваём давау кожны з нас: сілы свае ахвяраваць роднаму краю. Але роднаму краю, а ні толькі ні маючым прыпынку разгромленым людзям.

Бо, баронячы наш народ, мы павінны бараніць і нашу культуру. І што б там ні было, а гмах яе, калісьці распачаты, павінен быць збудованы да канца. Вось чаму я бяруся гаварыць аб справах, здавалося б, зусім ні прыпадаючых да цяперашніх часоў: мова мая будзе аб адным дужа вялікім підахвацэ у беларускай поэзіі.

Я пільна прыглядаюся да беларускай поэзіі і заўша з радасьцю бачу, што яна — поэзія жывая. Ні таму, або лепі, — ні толькі таму жывая, што ужо ёсьць у яе колькі запраўды здольных песьняроў, іншы раз даючых нам поўныя натхнення, бездаганныя творы. Гэта асабліваго значэння ні мае. Куды большую увагу зьвяртае на сябе тое, што за восім-дзевяць год свайго праўдзіваго існавання наша поэзія прайшла усе шляхі, а па часьці і сьцежкі, каторыя поэзія эўропейская пратоптывала болей ста год. З нашых вершаў можна было-б зрабіць «кароткі паўтарыцельны курс» эўропейскіх пісьменніцкіх напрамкаў апошняго веку. Сэнтымэнталізм, романтызм, рэялізм і натуралізм, урэсьці, модэрнізм — усё гэтае, іншы раз навят у іх рожных кірунках, адбіла наша поэзія, — праўда, найчасьцей бегла, ніпоўна, але усё-ж такі адбіла. Вялікую унутраную рухавасьць мае яна, — аб гэтым ні можа быць і споркі.

І усё-ж, хоць многа шляхаў прайшла пры сваем разьвіццю наша поэзія, але адзін дасюль яшчэ абмінае яна, — свой родны беларускі шлях, праложаны праз соткі год народнай песяннай творчасьцю. Соткі год народ вытвараў сваю поэзію, выраблял прыпадаючыя да свае думы образы, параўнання, эпітэты, сюжэты, творчыя падходы. А чым нашы песьняры скарысталіся з усяго гэтаго? Бадай што ні чым.

Праўда, яшчэ гадоў семдзесят таму назад, Ян Чачот надрукаваў каля трыццаці уласных песьняў, напісаных так добра на кшталт народных, што і адрожніць ад іх было ні зусім лёгка. Але зборнічка таго даўно ужо німа, вершы Чачота ні перадруковаены, ніхто іх ні ведае і ніякаго уплыву на нашу пісьменнасьць яны ні мелі і ні маюць.

За[illegible]а беларушчыны было [апрыч Чачот[illegible]ы Пятрука с Крошына ды яшчэ, быць можа, Баршчэўскаго] у нашых даўнейшых песьняроў, творы каторых мы ведаем, за мала яе і у сучасьнікаў. Адзін толькі Каганец, пішучы вершы, аглядаўся на народную песьню і намагаўся, каб яны былі прапяты яе духам, яе прыкметамі. Ды, на жаль, мала было у яго творах натхнення, і выходзілі яны у яго важкімі, тапорнымі, безсільнымі. Таму у друку яны бадай што ні зьяўляліся і ніякаго сьледу у беларускай поэзіі яны ні пакінулі. Аднак, хоць і зрэдку, Каганец падвышаўся да праўдзівай творчасьці, і тагды у яго выпікалі такія вершы, як «Кабзар» («Н. Н.» 1909 г.)—рэч самародная, патыхаючая народным духам і пакідаючая моцнае ўражанне. Апрыч гэтаго, гаварыць астаецца мала аб чым. Зрэдку то там, то сям спатыкаюцца у сучасных вершах то народны эпітэт, то народны параллелізм, або мэтр, або рыфма, або сюжэт. Але як тое рэдка і як тое выпадкова! Часьцей гэтае спатыкалося у Цёткі... Дзьветры такія эж рэчы напісаў Купала *). А па за тым трэба ставіць кропку. Беларускіх вершаў у нас яшчэ ні было,— былі толькі вершы, пісаныя беларускай мовай.

Беларускіх вершаў яшчэ ні было, але яны павінны быць і будуць. Як кожны народ мае сваю напыянальную душу, так ён мае свой асаблівы склад (стыль) творчасьці, найбольш прыдатны да гэтай душы. Есьць ён і у нас, беларусаў, і мы мусіма зьвярнуцца да яго, каб ўлажыць што небудзь сваё у скарбніцу сьветавой культуры, каб уліць у нашую поэзію сьвежыя сокі, каб стаць бліжэй да душы роднаго народу, лепі паталіць яе духоўную смагу, і запраўды узяцца за вялікую працу: разьвіцце беларускай культуры.

Распачаць гэтую справу у поэзіі будзе нялёгка: куды лягчэй ісьці па прабойным дарогам, куды лягчэй пісаць, маючы перад вачыма добрыя прыклады; а тут усё, ад пачатку да канца, трэба рабіць самому. Есьць і шмат іншых перашкод, вымагаючых пільнай працы і доўгіх дум; асабліва цяжка прыходзіцца пры найважнейшым і найгоршым пытанні: што с песьняў, каторыя пяюцца у нас, належыць да беларусаў, а што узята ад вялікарусаў, украінцаў і нават у палякоў? Скрозь спатыкаюцца у нас песьні, вядомыя у іх, або устаўлены кавалачкі з гэтых песьняў, цікавыя параўнанні і т. д.. Ці мы бралі ад іх, ці яны ад нас? Ці зраслося запазычанае з душой беларуса, ці асталося чужым? Міма гэтых (і шмат якіх іншых) запытанняў моўчкі прайсьці ні можна, але і адказаць на іх ні проста. Ды як бы ні прыходзілося цяжка, а праўдзівая беларуская поэзія павінна знайсьці для сябе прапаўнікоў. Бярымася за гэтую ні лёгкую, але патрэбную работу!

Бярымася! Наш сягоняшні, наш заўтрашні напрамак — да забытаго намі народнаго беларускаго шляху. Але вышаўшы на яго, спыняемся мы на разстанні: мы можам жыўцом браць з народных песьняў тыя скарбы, аб каторых мова была вышэй,— браць і устаўляць у свае вершы; далей, мы можам вучыцца у народа, навыкаць да яго творчскіх падходаў. За што ж нам брацца?

Ідучы першай дарогай, мы, праўдя, трохі адновім нашую поэзію і яна прыбярэцца крыху у народны колер [як тая

---

*) Аб сваёй поэмэ «Мушка-зелянушка» ды некалькіх дробных вершах я тут ні гавару, бо гэта ужо — пачатковы вынік с тае працы над беларускім складам у вершу, якую я распачау і абараняю у гэтай стацце.

паненка, што надзела ўзятую ад вясковай дзяўчыны шнуроўку]. Але, як кожны бачыць, гэта ні шлях да шырокаго развіцця поэзіі. Да таго ж ні забудзем, што праз такія запазычкі чытач пачынае неяк сумлевацца у творчых сілах пісьменніка: мо' таму ён запазычае, што свайго стварыць ні можа? Калі запазычалае—сапраўды рэч капітоўная, дык вынікае думка: чаго варт пісьменнік, у катораго лепшае — запазычкі? А дзехто, можна спадзявацца, нават крыкне: плагіят! Але досыць аб гэтым. Ці рабіць тыя запазычкі, ці ні рабіць — паважнаго значэння ні мае. Для шырокай жа працы трэба станавіцца на другі адзначаны намі шлях.

Аднак і тут можна ісьці па рожнаму: можна старанна удаваць тое, што ёсьць у народнай песьне, кіруючыся, каб даць вытвор, які ні можна было б адрожніць ад народных. Гэта сталося б каронай для такой працы. Можна пісаць і інакш, — ні намагаючыся падрабіцца пад народную песьню, але у народным дусі, прыклад чаго даў Каганец у сваім «Кабзарэ».

Проці першаго способа многа можна сказаць. Напісан верш, катораго ад народнай песьні і ні адрожніш. Гэта — трыумф пісьменніка, стаўшаге на такую цуціну. Але на што той верш? Ці ж замала было народных песьняў і без яго? Далей,—мы жа радзімся аб развіцці народнай поэзіі, а тут, у лепшым выпадку, становімся у ровень з ёю, аб развіцці ж німа і мовы. Яшчэ адно: круг сюжэтаў песьні ні шырокі. Ен хутка будзе пройдзен увесь да канца, і тагды пачнуцца прыкрыя паўтарэнні старога, ужо сказаннаго;пісьменніку будуць зьвязаны скрыдлы, поэзія упрэцца чалом у сьцяну. Урэсьці ж, адна рэч—песьня, другая—верш: песьня пяецца, і гэтае робіць да яе такія вымогі і надае ёй такія прыкметы, удаваць каторыя у вершу было б сьлепатой.

Астаецца апошні шлях. Ісьці па яму — справа верная, але ні безпечная. Бо што такое той «народны дух»? На ім німа ані клейма, ані плёмбы, а таму пад яго прыкрыццем канечне будуць заносіцца у нашу пісьменнасьць і насьледаванні з вялікарускай і украінскай народнай поэзіі, пад уплыў каторай так лёгка падпасьць, і уласныя нікчэмныя выдумкі і яшчэ шмат чаго. Ізноў скажу, — шлях верны, але ні безпечны. Думаецца, пакуль мы робім першыя крокі, трэба нам трымацца народнай песьні, як сьляпы трымаецца плоту, трэба стаць бліжэй да першаго з абодвых способаў творчасьці, але пры гэтым мы павінны памятаць, што ён добры толькі для пачатку працы, што па ім далёка ні зайдзеш і што раней, або пазьней мы павернемся на шырокі, у безмерную даль пралегшы, шлях. Дзе яго шукаць — мы ужо гаварылі.

Мы падайшлі к канцу. Астаецца сказаць усяго некалькі апошніх слоў.

Намагаючыся зрабіць нашую поэзію ні толькі мовай, але і духам і складам твораў, шчыра беларускай, мы зрабілі б цяжкую памылку, калі б кінулі тую вывучку, што нам давала сьветавая (найчасьцей эўропэйская) поэзія. Гэтая апошняя праца павінна ісьці поўным ходам. Было б горш, чым нідбальствам, нічога ні узяць с таго, што соткі народаў праз тысячы год зьбіралі у скарбніцу сьветавой культуры. Але заносіць толькі чужое, ні разьвіваючы свайго,— гэта яшчэ горш: гэта знача глуміць народную душу. Да таго ж адны жабракі могуць праз усё жыцце толькі браць. Трэба ж і нам, бяручы чужое, калі-ні-калі даць нешта сваё. А свайго, як мы бачым, мы давалі меней, чым маглі.

М. Богдановіч.

На ціхім Дунаю.

(Вершы беларускаго складу).

Няляцелі гусі з далекаго краю,
Скаламуцілі воду у ціхім Дунаю.
Народная песьня.

Бяседная.

А чалом, чалом, мае госьційкі,
Сабірайцеся на бяседачку,
На бяседачку ў хату новую,
Ў хату новую — сасновую
Ды за столікі кляновыя,
За абрусікі бялёвыя.
Ой, бялёвыя-саматканыя
У вузоры вышываныя.

Вышывала я у сем шаўкоў,
Вышывала каршуновы суд.
Ен суды дае — перасуд бярэ;
З большых птушак—хоць па перыйку,
А з драбнейшых, дык і цэлы хвост.
Прыходзіў тут мужык-варабей,
Каршуну у ногі кланяўся,
На сініцу-цешчу жаліўся.
Ні дамовіў ён скаргі свае,
Як пачаўся і трэск і грук.
Успырхнулі усе, зьлякаўшыся,
Разляцелісь хто куды здалеў.
Каўка неяк затрымалася
Ды і тая пахавалася —
І вузораў ні асталося.

Ды красна бяседа ні вузорамі,
А ласкавымі прыгаворамі;
Ні эдвабнымі абрусамі,
А ласкавымі прымусамі.

* * *

У Максіма на кашулі вышыты галубкі;
Я за тое вышывала, што цалуе губкі.

У Максіма на кашулі вышыты лісточкі;
Я за тое вышывала, што цалуе вочкі.

У Максіма на кашулі вышыты падкоўкі;
Я за тое вышывала, што цалуе броўкі.

* * *

Як прышла я на ток малаціць —
У задуменню застаялася
Ды зненацку разсьмеялася.
Навят сорам на хатніх зірнуць:
Ці ні ўцямілі, хвароба на іх,
Ад чаго мой тварык сьмяецца,
Ад чаго мае сэрцайко бьецца.

* * *

Хоць і зорачка — ды ні вячэрняя,
І каханачка — ды ні верная.
Пакахала — як яхант даравала:
Яхант-камень--сэрцу ён на гараванійко.
Прападаю праз каханійко.

* * *

... А як сьмерцю Максіма скаралі,
Рукі белыя да брамы прыбівалі.
Рукі белыя да брамы местовай,
Галаву да вежы вартовай.
Каб дажджы яму кудры мачылі,
А вятры бы сушылі;
Каб крукі прылятылі—вочы дзюбалі,
Усе бы людзі пазіралі — ды ні забывалі.

Максім Богдановіч.

Харастве.

Ты — мой закон, мая душа, мая рэлігія, мой Бог.
І кожну хвілю я табе малітвы новыя твару.
Табой я шчасьліў, я—твой жрэц, хвалу табе пяе мой рог.
Я—сеўбіт твой, я—твой ратай, я паласу тваю ару.

Усюды бачу я цябе з вянком вясёлак на чале,
З вясновым сонцам у вачох, с парывам творчасьці ў грудзях,
З букетам красак у руках, у вечным радасным сьвятле.
Са сьпевам цудным аб зямлі, аб зьверах, травах і людзях.

Гармоніей твае душы напоўнен Божы сьвет увесь
Ад шума ветра між далін да сумнай дудкі пастушка.
Табою веіць вешні луг, грамады гор, зялёны лес,
Хварбуеш вусны шчыр-дзяўчат і кволы коўшык васілька.

І кудры старца беліш ты, у дзяцюка твой бляск вачэй.
У нябёсах зоркі лічыш ты і аксаміт ў лагчыне тчэш.
У лані грацыя твая. Варожыш цішыню начэй.
А песьняром — сыном зямлі — натхненне вечнае даеш...

Як дзядзька езьдзіу у Вільню і што ен там бачыу.

(З разсказу «Новая Зямля»)

5. У банку.

Зрабіушы два-тры павароты,
Людзей спытаушы раз мо' у соты,
Спыніуся дзядзька каля банку,
Гдзе усходы чыстыя, як шклянка,
Шырокі крок яго стрымалі
І у душу страх яму нагналі.
Стаіць наш дзядзька у задуменні,
Ні сьмее ног узьняць на ступені:
Баіцца ен мужычым ботам,
Багатым пылам, дзегцям, потам,
Аставіць сьлед, дыван запляміць,
Лепш іх ні знаць, ніхай іх цяміць!
Чапі ты іх, падымуць сварку
Ды на барыш дадуць па карку.
І гэта «іх», як здань якая,
Пакой ад дзядзькі адганяе,
«Іх» —нешта злое, цемень-сіла,
Што душу дзядзькаву муціла,
Зьяуляушысь у образе «мундзіра»,
Што аплевухі сыпле шчыра.
Ды дзядзька страх перамагае,
Ен шапку загадзя зьнімае,
Па чыстых усходах, як мурашка,
Паузе на верх, ступае цяжка.
Забіты дух яго векамі.
Ужо чуе страх перад панамі
І ног чуць дзядзьку ні кульбачыць,
Хоць ен паноу яшчэ ні бачыць.
У агромным, чыстым, сьветлым залі
Туды-сюды паны снавалі.
Сьмеялісь громка гаманілі,
Цыгары хвацкія курылі.
Ну,.што ж? ім можна усе, вядома,
Яны былі тут, як бы дома;
А гдзе каторы павярнецца,
Глядзіш—уюном там сторож трэцца,
Пальто на пана надзевае
І пану у вочы заглядае.
Засуве руку пан у кішэню,
Яму гасьцінцу ткне у жменю,
Той весь сагнецца і прысядзе,
Аж сьмех бярэ, на гэта глядзя.
Але й паны ні усе тут роуны:
Адны з іх круглыя, як броуны,
Ідуць мядзьведзям у перавалку,
Другія высахлі у палку;
Адны высока нос трымалі,
Другія у землю пазіралі.—
Ну, адным словам, хто багатой нес сябе зусім іначэй.
Апарт паноу у гэтым залі
І мужыкі у кутох стаялі.
І людзі рознаго там звання
Таукліся у банку ужо ад рання.
Меж імі гоман ціха вісьне,
Туды і дзядзька сьмела цісьне.
Прышоу, стуліуся каля лавы
І кідау погляд ен цікавы,
Сваіх суседзяу зьмерыу вокам
І прыслапіуся к сьцяне бокам.
— Чаго стаяць? седайце, браце,
І будзьце тут, як у роднай хаці.—
Сказау сермяжнік дабрадушна.
На лауку дзядзька сеу паслушна,
Уздыхнуу, падзякавау суседу,
І завязалась у іх бяседа.
Пашлі пытаць адзін другога,
Хто ен, адкуль, села якога,
Губэрні, воласьці, павету
— Прыехау я сюды з-за сьвету,
С-пад самых Стоупцау — чулі можа?—
— Не Чуць ні здарылось, нябожэ.—
— А самі ж вы адкуль?— С пад Ліды,
С села Вялікія Дзяміды,
(Ен дзядзьку Верасом назвауся);
Прыехау учора, затрымауся;
Пустая справа, ды і тую
Ніяк ні справіш, праклятую;
Усе цягнуць падлы, адкладаюць
Ды на кішэні пагълядаюць.
Ды зноу жа, браце, за панамі
Німа прадыху. [illegible] з грашамі
І мажа збо[illegible] і едзе,
Так от і робіцца, суседзе.—
Так гаварыу знаемы новы.
Лілася гладка яго мова;
Ен скажа слово і прыскажа,
Як муляр гліну у сьцену мажа,
Каго ні возьме—падпінае,
Як бы сякерай адсекае.
Наш Верас Грышка быу пажылы,
Але відаць кавалак сілы,
Хоць сівы колас прабіуауся,
У плечах шырокіх захавауся.
Ен знау чын уніцкія сеці,—
Ні дарма ж швэндауся па сьвеці,
Зямлі шукаючы с сябрамі,
І знауся добра с пісарамі.
Парадкі банку Верас знае,
Ен усе разскажа і парадзіць...
Ну, як з ім дзядзьку ні паладзіць?
І дзядзька з Верасам здружыуся,
Аб тым, аб сім разгаварыуся.
— Вам трэба з банку разрашэнне?
Пішэце, што ж? у банк прашэнне.
Хадзема, я вам у раз параю,—
Пісарчука такога знаю,
Што вам прашэнне ен за злоты
Напіша з мілаю ахвотай.—
Устаюць сябры, на бляск выходзяць
І па панох вачамі водзяць,
Абцасам лупяць на усю залю
Ды так, што эхо лекатало,
І каля століка малога,
Гдзе ні відаць было нічога,
Апроч бутэлячкі чарніла
С шырокім дном, але без рыла,
Сябры спынілісь моучаліва.
— Вам што?—пытае іх пачціва
Сам пісарчук ужо стараваты,
І росту нізкаго, кашлаты,
Каторы вынік прэд сябрамі,
Як тая порхаука часамі
Па цеплым дожджыку у летку
З зямлі вылазіць віуаметкі.
— А вот ен с просьбаю да пана.
Бедак марнуецца ад рана..
— Ага! так што?—перабівае.
Тут дзядзька уперад выступае
І просьбу ціха выкладае,
А пісар дзядзьку падбрэхае.
— Пастойце трошкі, пачакайце;
А вот вам крэсялко седайце!—
І пісарчук засуепіуся.
Ваучком забегау, закруціуся;
С стала ен вынуу ліст паперу,—
І усю пісарскую манеру
Ен перад дзядзькам выяуляе:
З—за вуха ручку выцягае,
Рукою у возду і ен піша
І трэ свой лоб ды носам чмыша,
А ужо потым для прыкрасы,
Пашоу пісаць ен выкрунтасы,
А дзядзька пільна пазірае,
У жмені злот дауно трымае.
— Ну, вот прашэнне і гатово!
Прасеце ж вы каго другога...
А можа граматны часамі? —
— А так, - расьпішэмся і самі! —
І дзядзька пальцы расправляе,
Бярэ ен ручку і мачае,
Ды граблі-пальцы, як чужыя,
Ці як калочкі д.ервяныя,
Пяро трымаюць бокам, крыва
І водзяць ручку баязьліва.
На лбе буйны пот паказауся,
Як бы ен летняю парою
Прайшоу па купінах с касою.
Тут Верас к дзядзьку пахіліуся,
Шапнуу па вухо, адлучыуся,
Кіунуушы у дзьверы галавою;
А дзядзька дробною ступою
Ідзе к тым дзьверам, адчыняе,
Прашэнне у скрутачку трымае,
А там, за доугімі сталамі,
У паперы уткнуушыся носамі,
Сядзяць чыноунікі, як кучкі.
Скрыпяць іх перья, ходзяць ручкі,
Трэшчаць, як копікі на сені,
Або сто шашалёу у палені.
Заняты кожны сваім дзелам,
Ніхто там у дзядзькі ні спытауся,
Чаго туды ен зачэсауся.
І дзядзька крокам йдзе нісьмелым
К тому сталу, што быу наблізкэй,
Да барады с чырвона-рыжай
І перэд гэтой барадою
Схіліуся нізка галавою.
Чыноунік буркнуу штось сярдзіта,
Як той яшрук каля карыта.
Але прашэнне ен прымае,
Насупіу бровы і чытае.
— Ідзі у той стол, адгэтуль трэці!—
Марскнуу чыноунік барадою,
Як саламяною мятлою.
«Адкуль яны бяруцца, чэрці?!»
Прамармытау руды пісака.
Пашоу наш дзядзька, небарака,
На стол паказаны трапляе
Ды зноу там галаву схіляе.
І перад новым палупанкам
Стаіць, сагнуушысь абаранкам.
Чыноунік толькі лупнуу вокам
І павярнууся к дзядзьку бокам
Ды водзіць перцам па бумазі
(Усягды такі пачот сермязі).
Стаіць наш дзядзька, ні адходзіць.
«Ну што ж? Ніхай пяром паводзіць:
Ні па дожджы я, часу маю,
Ні пан я, трохі пачакаю!»
Чыноунік лупнуу зноу вачыма,
Як бы на печчу ці айчыма,
Ды зноу у паперы носам уткнууся
А дзядзька наш ні зварухнуся,
Стаіць, чакае церпяліва,
Як бы згадзіушыся моучліва
У моучкі с чыноунікам паспорыць.
Ні ен, ні дзядзька ні гаворыць.
Злаваць чыноунік пачынае,
Што дзядзька, бытцам хвіга

Тырчыць і нават ні шманае.
У канцы чыноунік ні стрымауся
— Табе чаго тут? — запытауся.
— На шчот зямлі. Во тут прашэнне.—
На продаж трэба разрэшэнне,—
Гаворыць дзядзька так салодка,
Як толькі можа, ды каротка
Яго чыноунік злы спыняе:
— Ні важна справа — пачакае.
Прыдзі сюды праз тры часіны,
Бо дужа я цяпер запяты.—
Важнейшых спрау тут есць багата.—
Уздыхнуу Антось ад тэй правіны,
Але нічога ні парадзіш.
І лбом сьцяны ты ні прасадзіш.
Вярнууся ен, ідзе да Грышкі.
— Бадай ім выперло усе кішкі!—
Сярдуе Верас, злосна лае,
А дзядзька сябру памагае,
І сталі у двух біць языкамі.
Каб тое сталося с панамі,
Што ім сябры прасілі у Бога,
Ні асталося б з іх нікога.
Ды есць жа прыказка такая:
Кляні ты пана, пан сычае;
Але тут сторож падбегае
І кажа так ім: «ягомосці!
Лягчэй ні будзе вам адзьлосці.
Давайце вашу мне бумагу,
Мо' на мяне возьмуць увагу,
Бо я іх нораў лепей знаю,
І вас ні доуга затрымаю»—
І, узяушы у дзядзькі дзьве дзесяткі,
Завеу у кантору без аглядкі.
Праз поугадзіны ен вярнууся.
Давольны, дзядзька усьміхнууся,
Што так яму пашанцавала,—
Як бы гара с плячэй апала

6. Сябры на Замковай гары.

— Ну, што ж? — гаворыць дзядзька Грышку:—
«Хадзема, вып'ем па кілішку
Ды перакусім, чым папала;
Я з дому узяу кавалак сала,
І хлеба есць крышан са мною.
Чаго ен сохне сіратою?
Хадзем, пасьнедаем! — Што ж? можна—
Даўно ужо чэрава парожна.—
Сябры устаюць, ідуць спавагу
І на праспект нясуць сярмягі,
Гдзе панства усякаго багата
Ідзе і едзе, як у сьвято.
Тут генаралы сустрачаліс,
Паны такія пападаліс,
Што дзядзька ледзве мог стрымацца,
Ды Верас з дзядзькі тут сьмеяуся:
— Ты ні глядзі, што ен убрауся,—
Галстук павесіу і манішку,
А каб раздзець яго, брацішку,
То пэуня ходзіць без кашулі;
Замест часоу кусок цыбулі
На лапцужку тырчыць у камзэльцы,
У самого зубы усе на бэльцы.
На воко — зух; глядзіш, аж зьяе,
А у кепцы вецер вадзімае.—
А дзядзька наш адно дзівіуся:
— Ото, брат, горад нарадзіуся!
Такіх дамоу ні бачыу зроду,
А колькі усякаго народу!
Якія вежы і касьцелы!
Як іх трымаюць толькі долы!..
Глядзі — унь будка цэглянная...
А брат ты мой, гара якая!
Ото б адтуль зірнуць на горад!—
Забыу тут дзядзька і пра голад
І просіць, муляе ен Грышку
Узыйсьці на тую гору-вышку,
Гдзе разрасьліс так густа клены.
Ідуць сябры у сквэр зялены
У цяньку развесістых галінак
Лежаць дарожкі меж расьлінак,
Такія чыстыя, аж міла.
І люду множество тут хадзіло,
Найбольш усе моладзь гарадзкая,
Ды, худосочная, благая,
Усе панічы-зухі, паненкі;
Як бы у вос, іх станік ценкі,
Ідуць чарэдкай па дарожках,
А чаравічкі на іх ножках
Зямліцы чуць-чуць датыкаюць,
Здаецца, долу ні чапаюць;
Ідуць, спусьціушы вочэнятккі,
На погляд ціхі, як ягнятккі.
А панічы снуюць стрыжамі,
У паненак цэляцца вачамі,
Так от і льнуць, як рой да грэчкі,
Як тыя мошкі каля сьвечкі.
А на скамейках пажылыя
Садзяць паны, як бы сьвятыя;
Багата усе яны адзеты.
Чытаюць кнігі ды газэты.
Ды Божэ мой! Усяго ні убачыш,
Хоць колькі часу ні патраціш.
Сябры тым часам сквэр мінулі,
Налево у гору павярнулі.
Тут з будкі сторож іх спыняе.
— Куды йдзеце? — сяброу пытае.
— Куды-ж? на гору есьць вядома.—
— А вам то правіло знаемо,
Што безбілетным ход запынен?
Хто йдзе на гору, той павінен
Купіць білет на право ухода,—
У чупрыны рукі запускаюць,
Аб гэтай справе развяжаюць:
За што плаціць? пустая справа;
Але ж ізноу — зірнуць цікава,
Як там з гары усе выглядае,
І дзядзька сторожа пытае:
— А колькі той білет каштуе?
(Ніяк нам у Вільні ні шанцуе!—
Паціху дзядзька дабауляе,
Адказу боязна чэкае).
— Усяго шэсьць грошай. Заплаціце,
Тагды сабе здаровы йдзеце.—
— Каб наша ліхо ні даждало!
Гдзе наша, брат, ні прападало?!—
Гаворыць дзядзька наш развязна,
У кішэню лезучы адважна,
Бярэ ен грыуню. — Дайце здачы!
Валяйма, Грышка, на удачу;
Ні трэскі, браце, нашы грошы!—
І так пашлі, што аж калошы
Іх крамных портак затрасьліся,
На усіх парах сябры няcьліся.
— Ого, гара! як печ крутая.
Так от чаму, як трубка тая,
Дарожка уецца крыва, бокам:
Папробуй узлесьці простым крокам,—
Ніяк ні узьлезеш, адарвешся,
Напэунт, скаціушысь, разаб'ешся.
Ну, і гара! аж ногі млеюць!—
Сябры ідуць і весялеюць,
Бо надта ж ужо гара цікава —
І шэсьць капеяк уся забава!
— Ці то яе такая урода?
Не! відаць рукой народа
Яна насыпана спрадвеку...
Ото, мой Божэ! чалавеку
Усяго усе мала, ні хватае,—
С сабой больш дзядзька развaжае:
— Канца німа яго патрэбам.
Чаго німа над гэтым небам?!
— О, чалавека ні здаволіш:
Адну патрэбу збудзеш, згоіш,
Глядзіш — другая нарастае.—
Урода ужо яго такая.
Твардоускі пан быу — мо чувалі?
Яму усе чэрці слугавалі:
Што ні задумау — чорт споуняе,
Яму ж чагось-то ні хватае,
І грошы шлі, як бы салома.
— Ды гэта казка! — Ну, ведома;
Але хоць казка, ды праудзіва.—
— Яно то так — усе справедліва.
А узяць хоць нас: ні тое ж само?
І мы, як тая багна-яма,
Весь век варушымся, зьбіра-
Давольны ж мы хоць раз бываем?!—
Пытае дзядзька з мудрай мінай,
Ды Верас змоук, бо тэй часінай
Яны на верх гары узьняліся,
Утаміліс моцна, засапліся,
І ногі іх спыніліс самі.
А слауны відак прэд сябрамі,
З гары высокай раскрывауся!
І дзядзька ім залюбавауся.
У нізу гары віліс прыгожа,
Як бы дарожкі памеж збожа,
Дарожкі чыстыя, крывыя;
Над імі дрэукі маладыя
Свае галінкі раскідалі,
Шалаш зялены ім сплеталі.
Агромны горад, цесна зьбіты,
Весь блескам сонейка заліты,
Займау узгоркі і нізіны.
Домы цягнуліс, як віціны,
То у доуж, то у поперак радамі,
То закрываючысь садамі,
Або узгоркам крутабокім;
А гдзе васпанам адзінокім
Стаяу палац, як пан у касьцелі
У багатай опратцы меж голі.
Будынкі цесна грамадзіліс,
Адзін к другому усе схіліліс.
Так часам у полі у безпарадку
Дурных авец пудліво стадко
Адна другую націскае,
Як часам воук іх напужае.
А меж дамоу, як бы срэдзь горак,
Тых ручаінак сьветлы ворак,
Віліся вулачкі так, гэтак
Густою тканню шэрых клетак.
У гары, высока над дамамі,
Пазалачонымі крыжамі
Блішчалі цэркві і касьцелы,
На сонцы зьяючы верхамі,
І гоман іх звацоу вяселы
Гудзеу над горадам магуча,
Прыятна, гучна і пявуча.
Налева, меж гор крутабокіх,
У берегох сваіх высокіх
Па камянех, як тая зьмейка,
Вілась шумлівая Віленка
І гдзесь-то нікла за гарою,
Крутнуушысь хораша дугою.
А справа, уніз, свабодным узмахам
Легла другая рэчка шляхам,
Як бы сталевая пружына:
То Вілія — Літвы дзяціна,—
Неслася важна меж абрывау
Блiскучай стужкай зграбных зьвівау,
Як бы жывое срэбро. Хвалі
На сонцы чуць-чуць трэпеталі.
Так у майскі дзень дрыжыць лістамі,
Аблітыя сонейка лучамі,
Раскошны клен і пышна зьяе,
На сонцы лісьцікі купае.
На левым берэзі у шнурочак

Як стрэлка, роунінька, пад гору,
Як тыя буквы на паперу.
Дамэ каменныя—грамады,
Палацы пышныя, пасады
Весь правы берэг абступалі,
І цені іх у вадзе дрыжалі,
І адбівалісь, як у люстэрцы,
У Віліі хмурынок перцы.
Што вісьлі белай чарадою
Высока у небі над зямлею.
А там, за горадам, так здатна
І так прыгожа і прыятна
Палоскі нівак шлі абрусам,
Лясы, гаечкі зграбным вусам
То тут, то там у палех чарнелі,
Як бы па сонейку гарэлі,
Заслаушысь намітком тумана,
Лучамі сонейка сотканай
І у образох тых самавітых
Палеу, задумаю спавітых,
Пачулісь родныя павевы
І дарогія сэрцу сьпевы
Для мужыкоу, сыноу заузятых
Палеу, лясоу, лугоу багатых.
Ні горад гэты, ні касьцелы,
Ні манастыр, ні сквэр вяселы
Чаруе погляд задуменны.—
Ралля іх кліча, грунт каменны,
Прастор палеу; іх цягнуць нівы
Лясоу, гаеу і рэчак зьвівы.

Там іх душа, там усе іх думы.
Ім далей хочацца ад шуму
Трэскучых вуліц, перавулкоу,
Ад смроду гэтых закавулкоу.
А на гарэ было спакойна,
Чуць далятау сюды нястройна
Далекі шум і той зьмягчауся,
Сюды вейк боязна урывауся.
Гара спакойна пазірала,
Маучанне важнае хавала,
Як сьведка той вялікай справы,
Што для пустой людзкой забавы
Ніколі уст ні раскрывае
І моцна тайну ахраняе.
— Ну, што Антоні: надзівіуся?—
Ад думак Верас абудзіуся:
— Ці ні пара б пасілкавацца?
Бо трубіць чэрава, прызнацца.
— А пойдзем. Што ж? глядзець даволі.
Як ні глядзі ты, а ніколі
Жывот свой гэтым ні здаволіш.
Нічым яго ты ні умоліш,
Апроч гамелкі хлеба, сала.
Для жывата яно трывало,
Бо клек яно і сілу мае,—
І Верас гэто падцьверджае.
Сябры назад з гары зьвярнулі,
Шырокім крокам сьціганулі.

— Пастой! а там што?—Там? гармата!—
— Чаму ж пры ей німа салдата?—
На вошта ен тут?—Засьмеяушысь
Пытае й Верас:—мо' старая,
Або хвальшывая якая.
Дык які ж чорт з яе стрэляе?
Так. для хараства, тут мейсцо мае.
Бо як стрэляць? хіба здурэушы,
Або шаленцу добра зьеушы:
Як вош на лбе, на версі груда;
Папробуй пальнуць—столькі люду!
— А вось я чуу, што і стрэляюць—
Як раз тут поудзень выбіваюць. —
— Хіба мо' у гору,—Грышка здауся,—
У людзей пра гэта ні пытауся.
Ні буду спрэчвацца заузята.
С такой гаворкай да гарматы
Прышлі сябры і важна сталі;
Гармату доуга разглядалі:
З бакоу і з заду захадзілі,
Аб ей размову завадзілі,

Калесы дзядзька разглядае,
І бліжэй, бліжэй падступае,
Хацеу рукой іщчэ пагладзіць.
— Ой, ні чапай! а то разсадзіць!
Ніхай яна, брат, лепей спрахне!
Зачэпіш, палду. ды як чахне!
І вочы высмаліць і кішкі
Шпурне, глядзі, аж на Лукішкі!
О! з ею, брат, такія штукі!—
Рвануу назад, як ад гадзюкі,
Спужаушысь, борзда дзядзька рукі.
Ды так, што Грышка стау сьмеяцца.
— Хадзем, брат, лепей сілкавацца!—

Сакавік—май 1911 г.

Мінскі астрог.

Якуб Колас.

КРОНІКА.

Аб беларускай мові у касьцелі. Істнаваўшы у пачатку рэвалюцыі Беларускі Нацыянальны Камітэт падаваў 25 (12) красавіка 1917 г. праз рукі выбранае дэлегацыі Магілёўскаму арцыбіскупу ніжэй падануюю заяву:

«Да Яго Эксцэленцыі Магілёўскаго Арцыбіскупа аб беларускай мові у касьцёлі.

Касьцёл каталіцкі, маючы вялікае заданне навучаць усе народы «docete omnes gentes», с-прад вякоў зьвяртаўся да усіх народаў у іх роднай мові. Патрэбу гэтаго зьвертання у роднай мові паказаў Сам Бог, даючы апосталам і іх вучням дар языкоў, с катораго то дару карыстаючы, пасланцы Хрыстусовыя апавешчалі усяму сьвету эвангэлію у зразумелай для усіх гутарцы і такім парадкам шырылі каралеўство Божае на зямлі.

На Беларусь вера каталіцкая у лацінскім абрадку прыйшла с Польшчы і разам с пашырэннем каталіцтва, шырылася так сама польшчына.

Па-польску навучалі людзей разумець веру, па-польску вучылі маліцца, папольску вучылі чытаць кніжкі касьцёльныя і дзеля каторых прычын мы бачым цяпер, што народ беларускі, гаворучы інакш у хаці, мае чужую мову у касьцёлі ... па свойму, а па чужому.

Ні даходзючы прычын, чаму гэтак зрабілося, мы бачым, што с пашырэнням народных рухаў гэтак далей быць ні можа, што гэтае нінармальнае раздваенне формы адносін да Бога і людзей мусіць с часам уступіць адной формі—беларускай; да гэтаго ідуць усе народы, да гэтаго ідзе і народ беларускі.

Народ наш да гэтаго часу быў у натта цяжкіх варунках. Даўно ужо радзілася думка завясьці беларускую мову у касьцёлі, але гэтаму стараўся перашкодзіць расійскі урад, каторы або проста забараняў гаварыць у касьцёлі па беларуску, або, праз заводжыванне сілком расійскай мовы у касьцёлі, спыняў усякія спробы завясьці туды беларушчыну.

Патрэба завесьці беларускую мову у касьцельным жыццю, ужо людзі бачылі здаўных; яе відзелі А. А. Езуіты, заводзючы беларускую мову у Хвашчоўцы, відзеў яе біскуп кс. Сымон, каторы у сваей запісцы на імя Апастольскаго пасаду выказываў патрэбу увясьці беларушчыну у касьцёл і Магілеўскую духоўную сэмінарыю, толькі радзіў рабіць гэта асьцярожна: урад цікуецца, каб з гэтаго узяць повад і увясьці у касьцёл расійшчыну. Патрэба гэтая цяпер яшчэ большая, бо апроч народнаго беларускаго руху, каторы жадае сваe мовы у касьцёлі, а такжа апрача карысьці, якую ... ві, сюды яшчэ далучаецца патрэбнасьць нясьці сьвятло веры каталіцкай тым, каторыя цяпер наварачываюцца да каталіцкаго касьцёлу і да каторых цяжка зьвертацца па-польску, бо яны яе ні зусім разумеюць; іншымі славамі, польшчына у цяперашніх варунках можа прынясьці толькі шкоду каталіцкаму касьцёлу на Беларусі, а ні карысьць,—і дзеля гэтаго духавенство на Беларусі, апіраючыся на польшчыні, ні зможа зрабіць таго, што павінно зрабіць і ні будзе споўняць волі касьцёла, каторы, высылаючы місыёнароў да чужых краёў, кажа ім спачатку навучыцца тамашняй мовы, а пасьля ужо ісьці апавешчаць слово Божае.

Абраіўшы і абсудзіўшы усё гэта, а такжа маючы на увазі цяперашнюю свабоду, Беларускі Нацыянальны Камітэт зьвертаецца да Яго Эксцэленцыі Магілёўскаго Арцыбіскупа с такімі пажаданнямі:

1. Каб завясьці ад восені 1917 г. у Магілёўскай Сэмінарыі у Петраградзе лекцыі беларускае мовы, літэратуры і гісторыі Беларусі.

2. Прыпомніць усяму духавенству на Беларусі яго абавязак, на колькі хопіць сіл і магчымасьці, прамаўляць па беларуску да людзей у навучанню веры у касьцёлі і школі.

3. Чытаць па касьцёлах усе адозвы ...

між іншымі языкамі так сама па-беларуску.

4. Аддаць беларускаму духавенству усе касьцёлы, якія маюць быць зьвернуты праз новы урад, у каторых можна было-б без ніякіх звадак адразу завясьці беларушчыну.

5. Паручыць ксяндзом заняцца выданнем беларускіх рэлігійных кніжак для касьцёла і школы, а такжа беларускай часопісі.

6. Камітэт просіць назначаць на Беларусь ксяндзоў беларусаў, або тых, каторыя знаюць беларускую мову.

7. Камітэт просіць прычыніцца, каб на Беларусь быў назначаны біскуп беларус, або такі, каторы умее па—беларуску гаварыць, знае беларускі народ і яго патрэбы.

Падпісана: Дэлегацыя нацыянальнаго зьезду беларускіх дзеячоў: Р. Скірмунт, кс. В. Гадлеўскі, А. Будзька, П. Алексюк.

Паважны голас у справі беларускай нізалежнасьці. Проф. М. Даўнар-Запольскі, вядомы сваімі працамі па гісторыі Вялікаго Княства Літоўска-Беларускаго, напісаў па поваду абвяшчэння нізалежнасьці Беларускай Рэспублікі перадавую стацццю у кіяўскай газэці «Бѣлорусское Слово». у каторай гаворыць: «Лёсы зроблены! Вялікі акт у жыццю нашаго народа зьдзейсьніўся: Беларусь абвешчана сваім часовым урадам нізалежнай рэспублікай. У кожнаго беларуса пры гэтай вестцы радзюча забьецца сэрцо. Натоўп трывожных і сьветлых пытанняў павінны прамігнуць у галаве кожнаго з нас: ці маем мы права на гэтакі шаг, ці у час гэты шаг зроблен і — глаўнае—што яно чакае нашую родзіну наперадзі?

Мне думаецца, бадай ні патрэбна даводзіць, што беларускі народ мае права на самаадзначэнне і на нізалежнае бытаванне. М… …жем нацыю, адметную ад другіх рускіх народаў сваею моваю, этнаграфічнымі асобнасьцямі і агульным культурным укладам жыцця, утвораным гістарычна. Ужо адзін гэты варунак дае нам права на нізалежнае дзяржаўнае істнаванне. З гістарычнаго боку мы уяўляем сабою нацыю, каторая толькі каля 150-ні год складала правінцыю Расійскай імпэрыі. Да прылучэння к Расіі Беларусь перажыла тры перыоды гістарычнаго жыцця. Да 14-го веку яна складалася з некалькіх княстваў, меўшых кожнае значэнне нізалежнаго гасударства. У 14-м сталеццю Беларусь добравольна абьядналася з Літвою і да 1569-го года уяўляла сабою нізалежнае дзяржаўнае цело. І посьля 1569 г., злучыўшыся актам Уніі с Польшчай, Беларусь ні страціла сваіх суверэнных праў, застаючыся некольні сталеццяў фэдэратыўнай часьцю аднае Рэчы Паспалітай — Польска-Літоўска-Беларускаго гасударства. Яна ні была правінцыя Польшчы і захоўвала сваю дзяржаўнасьць. Мы гістарычна звыклі да вольнаго урадавання, адабранаго у нас праз Расію…

Усе гэтыя асобнасьці нашае родзіны і нацыі даюць нам гістарычнае права на нізалежнае істнаванне. Але пытанне месьціцца у тым, ці у час выбран момэнт дзеля абвяшчэння Беларусі нізалежнай рэспублікай? З усяго таго, што нам да гэтаго часу вядома аб палажэнню дзел на Беларусі, аб яе пакутах, мы с цьвёрдасьцю можам сказаць адно: іншаго выйсьця быць ні магло. Мы ні сьпяшаліся адлучацца ад нашае усходняе сястры, але петраградзкія загадчыкі аграбілі наш бедны край, ні далі зважыцца ураду на фэдэратыўных або аўтаномных пачатках і кінулі нашую родзіну на літасьць лёсу. Пры гэтакіх умовах наш часовы урад павінен быў зрабіць тое, што ён зрабіў. Другое пытанне, ці адбудуем мы сваё жыцце зусім нізалежна, ці ні увойдзем, як частка, у склад тае ці іншае фэдэратыўнае камбінацыі. Важна тое, што цяпер мы будзем выбіраць тую ці іншую камбінацыю, мяркуючыся з нашымі інтарэсамі.

Дзеля выказанаго мы ні можам ні вітаць зьдзейсьненаго факта. І мы усе беларусы павінны памятаць, што цяпер становішчо нашае родзіны накладае на нас цяжкі і адпаведальны абавязак. Мы павінны усе злучыцца, мы павінны напружыць усе свае сілы фізычныя і культурныя дзеля таго, каб апраўдаць нашае права на самабытнае істнаванне і абараніць нізалежнасьць нашае бацькаўшчыны. Да згоднай працы, браты!»

Беларуская студэнцкая арганізацыя. У Менску закладаецца беларуская студэнцкая арганізацыя пад найменнем «Беларуская Студэнцкая Райніца». Выпушчана адозва гэткаго зьместу: «Студэнткі і студэнты! Моладзь наша, як вучаніцы і вучні, даўно ўжо згуртаваліся у гурткі і таварыствы. Німа толькі нашае студэнцкае арганізацыі.

Бацькаўшчына наша хутка стане на дарогу новаго жыцця, на шлях нізалежнаго дзяржаўнаго бытавання. Нам трэба цяпер гатавацца да тае вялікае і адпаведальнае працы, якой запатрэбуе ад нас нашая спакутаная айчына. З абвяшчэннем нізалежнай рэспублікі, Беларусь скінула апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якое гвалтам было накінуто на яе маскоўскімі парамі, але ні скінуто яшчэ нацыянальна-культурнае ярмо, каторае калечыць самую душу нашаго народу. Нацыянальнае адраджэнне—гэта вайна культур, каторая звычайна канчаецца вызваленнем прыдушанай, паднявўшай штандар паўстання. У гэтым змаганню патрэбны ні багнет і … але інтэлект і духоўная сіла. Тут патрэбны тварцы культуры, армія інтэлігэнцыі, праннятая сьвятым жаданнем культурнаго росквіту для свайго народу. На гэтым шляху чакае нас цяжкая, але салодкая, праца. Патрэбны інтэлігэнтныя людзі і разумнае адданне сваіх сіл і здольнасьці дзеля адбудавання новае лепшае долі свае айчыны.

Студэнткі і студэнты! Нам трэба арганізавацца, нам трэба злучыць свае сілы, каб агульнымі заходамі, узаемнай дапамогай і братэрскай парадай гатаваць сябе і другіх да тае вялікае працы, якую павінны мы будзем прынесьці і аддаць сваей зьняважанай вайною бацькаўшчыне. Беларусь нас выгадавала, яна нас выпесьціла, яна вывяла нас на шырокі шлях сьвету і знання,—і ёй мы павінны аддаць свае сілы і навуку.

Хто з вас лічыць сябе сынам Беларусі, хто хоча ёй лепшай долі, хто ні хоча быць наймітам у чужынцаў і хто хоча азнаёміцца с палітычнымі і культурнымі яе заданнямі,—той піхай далучае сябе да «Беларускай Студэнцкай Райніцы».

Офіцыяльнае паведамленне Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. На апошнім сваём пасядзэнню Рада Беларускай Рэспублікі прыняла 14-го красавіка пастанову паслаць дэлегацыю з двух асоб да Гэрманскіх окупацыйных уласьцей дзеля высьнення гэтакіх пытанняў: 1) аб массавым затрыманню Гэрманскімі уласьцямі мейсцоваго насялення Беларусі і аб магчымасьці іх вызвалення; 2) аб устанаўленню пры Народным Сэкрэтарыяце рэгістрацыі насялення Беларусі.

Выбраныя Радай дэлегаты, сябрукі Рады—д-р Б. Айзенштадт і юрыста Л. Заяц. 15-го красавіка былі прыняты палкоўнікам фон-Келлером і высьнілі ніжэй пісанае:

Дзеля таго, што урад Вялікаросіі парушыў варункі міру (… поўнай дэмобілізацыі—формуванн… новай чырвонай арміі, працяг вайны з Украінаю, помач процiў-гэрманскаму войску у Фінляндзіі і т. д.) Гэрманскія уласьці натуральна маюць права лічыць усіх быўшых ваеннаслужачых ваеннапалоннымі. Посьля першаго загаду аб затрыманню тых, хто ні зарэгістрыраваўся, адбыўся другі—аб затрыманню ўсіх наогул салдатаў. Пры гэтым пападаліся і штацкія, затрыманне каторых зусім ні уваходзіло у план окупацыйных уласьцей. Акром таго, сярод затрыманых салдатаў, як выявілося, маецца многа сямейных, пакінуўшых у Менску свае семьі на ласку лёсу, а гэтак сама і тутэйшыя жыхары места Менску і ваколіцаў, маючыя пастаяннае дзело. На аснові гэтаго, гэрманскімі уласьцямі ужо зроблены заходы для сьціслаго пераглядку дакумэнтаў усіх затры-

шэй намяцёныя катэгорыі будуць аслабонены. Яны ні выправаджаны у Гэрманію, а застаюцца трошкі заходней Менскаго району. У будучыні ні толькі мірныя жыхары, але і быўшыя ваеннаслужачыя, паказаўшыя патрэбныя пасьвядчэнні, затрымовывацца ні будуць. Што тычыцца жанок, дык аб іх затрыманню жаднаго загаду нікім ні рабілося, і чутка гэтая—плод ганебнай выдумкі.

На увагу дэлегацыі, што Рада Беларускай Народнай Рэспублікі, як ядыны поўнамоцны краёвы орган, выказвае пажаданне, каб окупацыйная улада уходзіла у кантакт з ёю на конта розных спраў, датычных насялення Менску і наогул краю,—палкоўнік фон-Келлэр адказаў, што у гэтым пытанню ён ні компэтэнтны весьці размову, але згадзіўся перадаць гэта вышэйшаму камандаванню.

Пастанова Віленскай Беларускай Рады. Прымаючы пад увагу: 1] што бытнасьць, падтрымліваных «энтэтай» дзеля яе палітычных мэт, чужацкіх войск на адвечна Беларускіх землях можа у будучыне аказацца прэцэдэнтам для прылучэння гэтых зямель да Польскаго каралеўства, або дзеля дамагання тэрытарыяльных компэнсацыяў у постаці беларускаго Беластоцкаго вокруга, сумежнаго с Польшчай;

2) што, абвешчаючы прылучэнне закардоннай Беларусі да Польскай манархіі, польскія войскі выяўляюць гэтак захватныя тэндэнцыі на беларускія землі, і іх чыннасьць з гэтаго погляду перастае ужо быць самаабаронай палякоў ад бальшэвіцкай анархіі і прыбірае характар вялізнай палітычнай авантуры, каторая ідзе супроць жыццёвых інтарэсаў беларускаго народу і супроць яго жадання нізалежнасьці;

3) што расійскія войскі, каторыя па загаду расійскаго ураду аружнай сілай перашкодзілі утварэнню беларускай нацыянальнай арміі, самі ні здолелі утрымаць беларускія землі і блізка саўсім пакінулі іх, ні споўніўшы перад імі сваіх павіннасьцяў і абяцанак;

4) што Беларусь ад XIII-го да канца XVIII-го сталецця была нізалежна, складаючы разам з літоўцамі асобную дзяржаву [Вялікае Княжство Літоўскае], і, посьля прылучэння яе гвалтам да Расіі, праз сто дваццаць гадоў няволі і уціску ні переставала дабівацца нізалежнасьці навят с аружжам ў руках (1812 — 1905 г.г.);

5) што бальшэвіцкі урад далей вёў палітыку гвалту над беларускім народам, даўшы яркае выражэнне гэтаго у разгоні Усебеларускаго Зьезду у Менску,—

Беларуская Рада, аб'яўляючы разарванай зьвязь між Беларусьсю і Расіей, выказывае свае дамаганні:

1) каб польскія войскі чым хутчэй вышлі з беларускіх зямель, на каторых беларускія краёвыя арганізацыі возьмуць пад сваю апеку і менне і жыцце жыхароў;

2) каб пакінутыя на няміласьць долі Беларускія землі за фронтам былі ураз жа далучаны да акупованай часьці Беларуска-Літоўскаго краю дзеля арганізацыі тут нізалежнаго дзяржаўнаго бытавання;

3) каб сумежныя с Польшчай спрадвечна беларускія землі [Беласток, Гродня) ні ў якім здарэнню ні былі вылучаны з рэшты краю дзеля прылучэння да Польскаго каралеўства.

Беларуская Рада, апіраючыся на рэзолюцыі Беларускай Конфэрэнцыі у Вільні 25, 26 і 27-го студн. 1918-го году (аснаўныя пункты да гэтаго дадаюцца) і на пастанове разагнанаго бальшэвікамі Беларускаго конгрэсу у Менску 7-18 XII, 1917 г.,—зьвяртаецца да усіх дзяржаў, прызнаючых прынцып самаадзначэння народаў, а ў першы чарод да Нямеччыны, каторая мае найбольш супольных з Беларуска-Літоўскім краем эканамічных інтарэсаў, с прызывам аказаць помач у справе адбудовы дзяржаўнай нізалежнасьці калішняго Літоўска-Беларускаго гасударства [Вялікаго Княства Літоўскаго], ні узіраючыся на няпераншні раздзел яго лініей фронту. Вільня, 18-го лютаго 1918-год..

Падпісалі: Прэзэс Беларускае Рады — А. Луцкевіч, протоіер. М. Голенкевіч, ксёндз В. Талочка, К. Фалькевіч, Дулька. Сябрукі Рады: Я. Туркевіч, Я. Салавей, І. Луцкевіч, Я. Станкевіч, М Радзевіч, М. Перскі, Сэкрэтар Рады: Д. Семашка.

З вершаў Надсона.

I.

Над сьвежай магілкаю.

Я зноў адзін — і зноў вакол
Усё тая ж ноч і цемра вые.
Міне на сьвежы гэты дол
Прыслалі думкі нізямныя...
Чаго чакаць, на што мне жыць,
На што змагацца, клапаціцца?
Мне больш німа каго любіць,—
Мне больш німа каму маліцца.

II.

Сьпі спакойна, мая дарагая!
Толькі у сьмерці жаданны спакой,
Толькі у сьмерці брыво ні маргае,
Ні зайдзе безнадзейнай сьлязой.
Ні засмуціць маркотная думка
Мілай русай галоўкі твае;
Без трывогі твая будзе трунка,
Вечным сном цябе шчыльна скуе.
Белы гроб твой накрыты зямлею,
Белы крыж над табою стаіць -
Ен пасьвенчаны шчырай мальбою,
Яго сьлёзка мая акрапіць.
Я даўно так ні плакаў... Здаецца,
Што ў грудзях, затамлёных бядой,
Усё сьвятое адразу прачнецца,
Каб шалёны быў жаль над табой.
Вось вярнецца вясна і з вясною
Мілы госьць — салавей прыляціць
І ў цішэйшую ноч над табою
Срэбрам песьня яго зазьвініць,
І зяленая ліпа старая
Ад тэй песьні замрэ над табой...
Сьпі ж спакойна, мая дарагая!
Толькі ў сьмерці жаданны спакой...

Макар.

Рэдактар Я. Лёсік.